

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Krakowie

LKR.410.017.02.2016
P/16/060

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/060 – Wspieranie przedsiębiorczości przez regionalne fundusze poręczeniowe i pożyczkowe
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Krakowie
Kontrolerzy	Janusz Klimek, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/91/2016 z 18 sierpnia 2016 r. Rafał Rossowski, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/106/2016 z 8 września 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-4)
Jednostka kontrolowana	Małopolski Regionalny Fundusz Poręczeniowy Sp. z o.o. ¹ , ul. Kordylewskiego 11, 31-542 Kraków
Kierownik jednostki kontrolowanej	Robert Wardzała, Prezes Zarządu (dowód: akta kontroli str. 5)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena opisowa²

W okresie objętym kontrolą (lata 2013-2015 oraz pierwsza połowa 2016 r.³) działalność MRFP była zgodna z wytyczonymi celami i przyczyniała się do wspierania przedsiębiorczości w Małopolsce.

Cele Funduszu określono w sposób umożliwiający ich wykonanie i zapewniono mierzalne wskaźniki ich realizacji. W ocenie NIK zasady wyboru przedsiębiorców, wnioskujących o poręczenie, a także przyjęte warunki udzielania wsparcia były neutralne w stosunku do podmiotów z luki finansowej⁴ oraz tych z obszaru poza luką finansową i nie preferowały żadnej z grup. Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że zintensyfikowana działalność promocyjna MRFP, mogła przyczynić się do zwiększenia liczby udzielanych poręczeń w latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r.

Mimo trudności w 2013 r., w kolejnych latach wystąpiła pozytywna tendencja wzrostowa stopnia wykorzystania kapitału poręczeniowego. Kapitał ten zwiększał się w badanym okresie, a plany roczne działalności poręczeniowej w ujęciu wartościowym były realizowane w latach 2014-2015 na poziomie zbliżonym do 100% lub znacznie przekraczającym założenia. Fundusz pozyskał finansowanie na swoją działalność ze środków unijnych, a ponadto w zakresie sposobu przyznawania wsparcia dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw⁵ działał zgodnie z przyjętymi unormowaniami.

MRFP zabezpieczył możliwość prowadzenia przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości⁶ i Małopolskie Centrum Przedsiębiorczości⁷ działań w zakresie monitoringu wykorzystania udzielonego wsparcia poprzez stosowne zapisy w umowach

¹ Dalej: MRFP lub Spółka lub Fundusz.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie. W niniejszym wystąpieniu zastosowano ocenę opisową.

³ Okresem objętym kontrolą były także działania wcześniejsze i późniejsze, o ile miały wpływ na zjawiska będące przedmiotem kontroli.

⁴ Sytuacja, w której przedsiębiorstwa nie mają możliwości lub mają ograniczoną możliwość skorzystania z finansowania na rynku komercyjnym – kiedy banki nie udzielają pewnej grupie przedsiębiorców finansowania lub też oferowane warunki są nie do przyjęcia przez przedsiębiorców.

⁵ Dalej: MSP.

⁶ Dalej: PARP.

⁷ Dalej: MCP.

o udzielenie poręczenia. Stwierdzone przez NIK efekty wsparcia polegały na przetrwaniu na rynku większego odsetka przedsiębiorstw, którym Fundusz udzielił poręczenia w porównaniu do tych, które takiego wsparcia nie otrzymały. Ponadto efekty w zakresie tworzenia lub utrzymania miejsc pracy wśród przedsiębiorstw, które otrzymały wsparcie były istotnie lepsze od efektów w grupie podmiotów, którym poręczenia odmówiono.

Fundusz podejmował działania pozawindykacyjne w celu ułatwienia spłaty i zachowania szansy powrotu przedsiębiorcy na rynek w sytuacji, gdy przedsiębiorcy mieli trudności ze spłatą zobowiązań.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Przygotowanie Funduszu do udzielania wsparcia przedsiębiorcom

1.1. Cele działania i misja publiczna

Opis stanu
faktycznego

MRFP został utworzony 1 października 2010 r.⁸ w oparciu o przepisy Kodeksu Spółek Handlowych⁹. Kapitał spółki wynosił 17.700,0 tys. zł i dzielił się na 17,7 tys. udziałów¹⁰.

Na 24 listopada 2016 r. MRFP działał w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a struktura własności uległa zmianie w stosunku do stanu pierwotnego w taki sposób, że BGK dokapitalizowało Fundusz i objęło dodatkowo 4,0 tys. udziałów o wartości 4.000,0 tys. zł.

Cel spółki określony w umowie spółki nie zmienił się w okresie objętym kontrolą i polegał na wspieraniu rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorców oraz organizacji pożytku publicznego mających siedzibę lub prowadzących swoją działalność gospodarczą na terenie województwa małopolskiego, a tym samym promowanie wizerunku Małopolski jako regionu o konkurencyjnej i nowoczesnej gospodarce, poprzez udzielanie poręczeń i gwarancji ułatwiających im dostęp do kredytów i pożyczek oferowanych przez banki oraz inne instytucje finansowe, a także udzielanie poręczeń i gwarancji za zobowiązania wynikające z umów leasingu, factoringu oraz udzielanie gwarancji zapłaty wadium i wykonania kontraktu.

Cel Funduszu w zakresie realizowanego projektu *Małopolski Regionalny Fundusz Poręczeniowy dla poręczeń udzielanych w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego* określony został we wniosku o dofinansowanie projektu w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013¹¹ jako *wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców w Województwie Małopolskim polegające na udzielaniu poręczeń w celu udostępniania im dodatkowych źródeł finansowania rozwoju działalności*.

Powyższe cele były zgodne z przedmiotem działalności funduszu. Ponadto dodatkowym celem zawartym we wniosku o dofinansowanie ze środków MRPO było *dostosowywanie podaży usług poręczeniowych do popytu ze strony podmiotów gospodarczych, poprzez wypełnienie luki finansowej rozumianej jako różnica pomiędzy zapotrzebowaniem na kapitał, a możliwością jego pozyskania*.

Jak wyjaśnił Dyrektor w MRFP¹² Fundusz nie posiadał metodyki określenia luki finansowej (rozumianej jako sytuacja, w której przedsiębiorstwa nie mają możliwości lub mają ograniczoną możliwość skorzystania z finansowania na rynku), posiłkował się metodykami przyjętymi przez Instytucję Zarządzającą (Zarząd Województwa). Ponadto Dyrektor wyjaśnił, że *precyzyjne wyliczenie luki finansowej jest niemożliwe. Poziom błędu można określić pomiędzy 100% a 300%, na podstawie wyliczania luk finansowych w innych regionach o podobnym rozwoju przedsiębiorczości. W naszej działalności*

⁸ Akt notarialny Rep A Nr 2391/2010.

⁹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek Handlowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1578 ze zm.).

¹⁰ Udziały objęły: Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Krakowie - 76,84%, Bank Gospodarstwa Krajowego (dalej: BGK) - 22,6% i Województwo Małopolskie - 0,56%.

¹¹ Dalej: MRPO.

¹² W latach 2013-2015 pełnił funkcję Prezesa Spółki.

wykorzystywaliśmy roboczo definicję luki finansowej, ponieważ analizując wnioski przedsiębiorców starających się o poręczenie jednoznacznym było, że są to w większości podmioty rozwijające się, działające w małych ośrodkach, z zapotrzebowaniem na kapitał i nie mające wystarczających aktywów na zabezpieczenie transakcji kredytowej, a więc wypełniające definicję luki finansowej.

Ze sposobu określenia zakresu działalności Funduszu wynikało, że mógł on udzielać poręczeń m.in. przedsiębiorcom nie znajdującym się w luce finansowej (w rozumieniu jak przytoczono powyżej, czyli kiedy banki nie udzielają pewnej grupie przedsiębiorców finansowania lub też oferowane warunki są nie do przyjęcia przez przedsiębiorców).

(dowód: akta kontroli str. 273-276, 371-372)

W MRFP nie określano dla działalności poręczeniowej, finansowanej ze środków własnych Funduszu, innych wskaźników realizacji celu prowadzonej działalności (w tym skuteczności i efektywności) niż liczba udzielonych poręczeń oraz wartość udzielonych poręczeń. Z kolei w zakresie poręczeń udzielanych ze środków MRPO wskaźnikami rezultatu były: liczba przedsiębiorstw wspartych przez fundusz, liczba udzielonych poręczeń oraz ich wartość.

W MRFP nie określono misji spółki i nie wdrożono Systemu Zarządzania Jakością, natomiast wprowadzono Kodeks Etyki.

(dowód: akta kontroli str. 273-276, 371-372, 382-385)

Spółka zawarła 19 lipca 2011 r. umowę o współpracy z PARP.

(dowód: akta kontroli str. 347-349)

1.2. Zorganizowanie działalności poręczeniowej

Określone w MRFP zasady wyboru przedsiębiorców wnioskujących o poręczenie i warunki udzielenia wsparcia były zgodne z celami i zakresem działalności Funduszu, a także zgodne z założeniami projektów unijnych, przy czym w przypadku poręczeń ze środków własnych Funduszu obowiązywała zasada, że poręczeniem można objąć kredyt lub pożyczkę przeznaczone na *finansowanie działalności gospodarczej przedsiębiorcy*, a w przypadku poręczeń ze środków MRPO wymagana był realizacja inwestycji rozwojowych w województwie małopolskim. Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że w zakresie działalności poręczeniowej ze środków MRPO przyjęliśmy zasadę, że przedsiębiorca swą aktywność na terenie Małopolski musiał dodatkowo udokumentować wyciągiem z właściwego rejestru wskazującym, że posiada oddział lub filię na terenie Małopolski. Nie wynikało to z założeń RPO zatwierdzonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Powyższe zasady i warunki były neutralne w stosunku do przedsiębiorców z luki finansowej oraz tych z obszaru poza luką finansową, nie preferując żadnej z tych grup.

Ponadto jak wyjaśnił Dyrektor w Funduszu *sama konstrukcja instrumentu poręczeniowego, którym zarządza Fundusz w zdecydowanej większości kieruje podmioty sektora MŚP będące beneficjentem luki finansowej za pośrednictwem instytucji kredytowej/pożyczkowej w związku z niespełnieniem bądź niemożliwością spełnienia standardowych wymogów kredytowych bądź pożyczkowych tychże instytucji właśnie do zaangażowania w poręczenie. Z tego wynika, że w momencie, w którym podmiot nie jest w stanie zabezpieczyć transakcji kredytowej własnymi aktywami system kieruje podmiot z luki finansowej do Funduszu.*

W latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r. analiza ryzyka w ramach prowadzonej oceny wniosku o poręczenie przeprowadzana była w MRFP przy zastosowaniu narzędzia (arkusze excel) przekazanego Funduszowi przez BGK. Elementami tej analizy były m.in. oceniane punktowo czynniki jakościowe, takie jak długość prowadzenia działalności, okres współpracy z instytucjami finansującymi, czy też stopień wypromowania produktów na rynku. Powyższy sposób analizy ryzyka mógł mieć teoretyczny, negatywny wpływ na decyzję o udzieleniu poręczenia dla przedsiębiorcy z luki finansowej, który dopiero rozpoczyna działalność. Biorąc pod uwagę znikomą liczbę odmów udzielenia wsparcia w latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r. oraz przyczyny tych odmów nie stwierdzono, by stosowana metodyka analizy ryzyka w MRFP mogła wskazywać na preferowanie przez Fundusz przedsiębiorców z luki finansowej lub tych nie mieszczących się w luce.

W kwestii przydatności i obiektywności powyższego narzędzia Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że z doświadczenia w realizacji oceny standingu kredytowo-poręczeniowego wnioskujemy, że podmiot, który otrzymał pozytywną decyzję kredytową w części dotyczącej wskaźników finansowych standardowo jest akceptowalny przez metodologię ryzyka stosowaną przez Fundusz. Odmowy udzielenia poręczeń udzielanych w ramach MRPO generalnie wynikają z ryzyk spoza klasycznej oceny ryzyka kredytowego i są efektem interpretacji umowy z MCP. Jeżeli chodzi o odmowy w zakresie środków własnych, to wynikają one z braku możliwości dochowania należytej staranności oceny podmiotu. Generalnie chodzi o brak informacji źródłowej, na podstawie której szacuje się ryzyko umowy poręczeniowej.

W okresie objętym kontrolą w MRFP obowiązywały dwa regulaminy opisujące zasady udzielania poręczeń dla mikro, małych i średnich przedsiębiorców odpowiadające dwóm źródłom finansowania: środki własne oraz środki MRPO.

Poręczenia udzielane ze środków MRPO (tak jak ze środków własnych) nie mogły przekraczać 80% kwoty poręczanej pożyczki lub kredytu, a maksymalna wartość poręczenia nie mogła być wyższa niż 2.000,0 tys. zł. Dla poręczeń ze środków własnych Funduszu limitem wartości poręczenia było 5% kapitału poręczeniowego. Okres na jaki udzielano poręczenia był w przypadku obu regulaminów identyczny: do 66 miesięcy, z zastrzeżeniem, że Zarząd Funduszu może wyrazić zgodę na udzielenie poręczenia na okres kredytu lub pożyczki nie dłuższy niż 126 miesięcy.

Prowizje od udzielenia poręczenia były uzależnione od okresu poręczenia i wahały się od 0,6% do 2,5% w przypadku środków własnych oraz od 0,1% do 0,5% dla poręczeń ze środków MRPO. Ponadto w okresie od 15 marca 2015 r. do 31 grudnia 2015 r. opłaty te dla projektu sfinansowanego z MRPO ustalono kwotowo i wynosiły one od 100,0 do 200,0 zł w zależności od okresu poręczenia.

Udzielenie poręczenia wymagało zabezpieczenia w postaci weksla własnego in blanco przedsiębiorcy wraz z deklaracją wekslową.

Od zadłużenia przeterminowanego, powstałego w wyniku niespłacenia całości lub części należności Funduszu z tytułu wypłaty poręczenia, odsetki naliczane były w wysokości odsetek ustawowych.

(dowód: akta kontroli str. 62, 179-184, 257, 273-346, 369-372)

Odnosnie do pojęcia stratowości¹³ Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że w przypadku MRPO umowa o dofinansowanie przewiduje stosowne zapisy¹⁴. W zakresie środków własnych nie przyjmowaliśmy metodyki obliczania stratowości, ponieważ w przypadku udzielonych poręczeń nie wystąpił przypadek, by sąd wydał wyrok o bezskuteczności postępowania windykacyjnego wobec jakiegokolwiek przedsiębiorcy.

(dowód: akta kontroli str. 198, 273-276)

Dyrektor w Funduszu wyjaśniając, czy w MRFP zdefiniowano *interes spółki* oraz czy starano się wyważyć interes spółki z interesem poręczeniobiorców stwierdził, że rygorystyczna dbałość o bezpieczeństwo obrotu skutkuje równoważeniem interesu spółki i interesu przedsiębiorców, tj. równoległa dbałość o całość relacji podmiotowej.

(dowód: akta kontroli str. 273-276)

1.3. Działalność promocyjna Funduszu

Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że *strategia promocji została opracowana na potrzeby realizacji zadań w ramach umowy z Małopolskim Centrum Przedsiębiorczości¹⁵ i opisana we wniosku o dofinansowanie. Spółka realizowała tę strategię generalnie poprzez promocję radiową. Kluczowym zadaniem promocji było wprowadzenie produktu na rynek. Nie mierzono skuteczności i efektywności promocji. Zaobserwowano zwiększoną ilość zapytań konsumenckich oraz ze strony instytucji finansowych bezpośrednio w trakcie akcji*

¹³ Stratowość należy rozumieć jako utratę kapitału, wynikającą z braku prawnych możliwości odzyskania należności. Obliczana była jako stosunek sumy wypłaconych poręczeń (niemożliwych do wyegzekwowania od poręczeniobiorców) w odniesieniu do sumy wszystkich udzielonych poręczeń.

¹⁴ Zgodnie z § 6 ust. 7 umowy nr MRPO.02.01.04-12-3-0466-14-10 z 17.12.2010 r., *maksymalny dopuszczalny pułap utraty kapitału, (...) nie może przekroczyć 5%.*

¹⁵ Podmiot, z którym Fundusz zawarł umowę o dofinansowanie w ramach MRPO.

promocyjnej oraz bezpośrednio po jej przeprowadzeniu. Nie współpracowano z innymi podmiotami w zakresie prowadzenia promocji, jedynie konsultowano działalność promocyjną z Krajową Grupą Poręczeniową i przedstawicielami kilku funduszy.

(dowód: akta kontroli str. 273-276)

W latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r. w ramach środków własnych oraz projektu realizowanego ze środków MRPO na cele promocji działalności poręczeniowej dla MŚP wydawkowano 276,9 tys. zł (w tym ze środków własnych 21,6 tys. zł), z czego 86,6% na reklamę radiową, 2,0% na reklamę internetową, 3,2% na ulotki oraz 8,2% na inne formy reklamy.

(dowód: akta kontroli str. 354)

Prowadzoną działalność promocyjną Funduszu można powiązać ze wzrostem liczby poręczeń, udzielonych przez MRFP dla MŚP w okresie objętym kontrolą. W 2013 r. poręczeń takich było 141, w 2014 r. 150, a w 2015 r. 208 poręczeń. W I połowie 2016 r. udzielono łącznie 119 poręczeń.

Z informacji przekazanych do NIK od 23 przedsiębiorców (w tym 20, którym MRFP udzielił poręczeń oraz 3, którym odmówiono takiego wsparcia) wynikało, iż najczęstszym źródłem wiedzy o działalności Funduszu były banki, fundusze pożyczkowe oraz inni pośrednicy finansowi (82,6% odpowiedzi). Żaden z przedsiębiorców nie wskazał radia lub telewizji, jako źródła wiedzy o MRFP.

Informacje uzyskane od dziesięciu banków spółdzielczych z terenu Małopolski wskazywały, że osiem z nich nie miało wiedzy na temat oferty poręczeniowej MRFP i żaden z tych banków nie był zainteresowany taką ofertą¹⁶.

(dowód: akta kontroli str. 70-72, 258-272, 350)

Ocena cząstkowa

Działalność Funduszu była zbieżna z jego celami. W zakresie realizacji projektu z udziałem środków MRPO, jak również w przypadku działalności poręczeniowej finansowanej ze środków własnych cele te ustalono w sposób wykonalny i mierzalny. Zasady wyboru przedsiębiorców wnioskujących o poręczenie i warunki udzielania wsparcia nie preferowały przedsiębiorców z luki finansowej, ale też nie stawiały ich w gorszej sytuacji od przedsiębiorców spoza luki. Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że zintensyfikowana działalność promocyjna MRFP, mogła przyczynić się do zwiększenia liczby udzielanych poręczeń w latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r.

2. Prawidłowość udzielania wsparcia przedsiębiorcom

2.1. Aktywność poręczeniowa Funduszu i wykorzystanie jego potencjału

Opis stanu faktycznego

W okresie objętym kontrolą Fundusz udzielił dla MŚP łącznie 618 poręczeń (w tym 503 ze środków własnych i 115 w ramach realizacji projektu sfinansowanego ze środków MRPO). Wszystkie poręczenia udzielone w ramach MRPO miały charakter preferencyjny i wystawiano dla nich zaświadczenia o udzieleniu pomocy publicznej.

W 2013 r. realizacja planu działalności poręczeniowej dla MŚP wynosiła 78,3% zakładanej ilości poręczeń oraz 70,1% zakładanej wartości poręczeń. W 2014 r. było to 83,3% i 97,8%. W 2015 r. plan zrealizowano w wysokości odpowiednio 92,4% i 118,0%. W I połowie 2016 r. w odniesieniu do planu rocznego stanowiło to 47,6% i 40,8%.

(dowód: akta kontroli str. 350-351)

Pierwotnie wskaźniki realizacji projektu ze środków MRPO¹⁷ obejmowały następujące wskaźniki rezultatu do spełnienia na koniec 2015 r.: liczba przedsiębiorstw wspartych przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe – 212, liczba udzielonych poręczeń w wyniku realizacji projektu – 252, wartość udzielonych pożyczek w wyniku realizacji projektu – 75.500,0 tys. zł, liczba utworzonych miejsc pracy (w Spółce) – 2 dla kobiet i 1 dla

¹⁶ Najczęstszymi powodami braku zainteresowania jakie wskazywano były: brak zapotrzebowania na poręczenia dla klientów banku oraz współpraca z innymi podmiotami (w tym z BGK).

¹⁷ Okres realizacji projektu rozpoczynał się 22 grudnia 2010 r., a kończył 31 grudnia 2015 r.

mężczyzny. Aneks nr 05 z 28 czerwca 2016 r. zmieniono je na następujące wartości: liczba przedsiębiorstw wspartych przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe – 105, liczba udzielonych poręczeń w wyniku realizacji projektu – 113, liczba utworzonych miejsc pracy – 0. Wartość udzielonych pożyczek w wyniku realizacji projektu nie podlegała zmianom. Powyższe wartości wskaźników zostały osiągnięte przez Fundusz.

Dyrektor w Funduszu w kwestii zmniejszenia wartości wskaźników wyjaśnił, że nie są mu znane powody dla których MCP zmniejszyło wskaźnik liczby zatrudnionych do zera. Ponadto wyjaśnił, że *Fundusz na dzień dzisiejszy utworzył 8 miejsc pracy i każde z tych stanowisk realizuje zadania związane z projektem MRPO w związku z powyższym pierwotne wskaźniki, które wynosiły zatrudnienie trzech osób zostały przekroczone ponad dwukrotnie*. W sprawie nieosiągnięcia pierwotnie zakładanych wskaźników ilościowych Dyrektor wyjaśnił, że *konkurencja produktu de minimis zainicjowanego przez BGK z początkiem 2014 r. w sposób drastyczny zmieniła zasady funkcjonowania produktu poręczeniowego, tak z punktu widzenia instytucji finansowych partnerów Funduszu, jak i z punktu widzenia klientów. Pełne umiejscowienie poręczenia, którym zarządzał Fundusz w procedurach instytucji finansowych i bieżącej działalności operacyjnej nastąpiło z początkiem 2015 r. Przewaga poręczeń indywidualnych nad poręczeniami portfelowymi obrazuje się dodatkowym wsparciem w ocenie ryzyka transakcji, umożliwiła pełną realizację projektu. Dodatkowo można bronić tezy, że instytucje finansowe były w sposób znaczący zainteresowane poręczeniami indywidualnymi o podwyższonych kwotach zaangażowania. Transakcje wysokokwotowe generalnie wymagają zwiększonych nakładów pracy, co w efekcie skutkowało brakiem realizacji pierwotnych wskaźników ilościowych*.

(dowód: akta kontroli str. 369-372)

Kwota dofinansowania powyższego projektu określona została w umowie jako nieprzekraczająca sumy 53.737,9 tys. zł (wartość całkowita wydatków kwalifikowanych projektu), w tym kwota przeznaczona na kapitał poręczeniowy wynosiła 50.000,0 tys. zł. Aneks nr 04 z 21 lipca 2015 r. zmieniono powyższą kwotę wydatków kwalifikowanych na 52.272,0 tys. zł, przy zachowaniu kapitału poręczeniowego na tym samym poziomie. Było to efektem oszczędności w działaniu Funduszu.

(dowód: akta kontroli str. 191-230, 371-372)

Informacja pokontrolna z 30 czerwca 2016 r. sporządzona przez MCP wskazywała *realizację projektu za zgodną z umową o dofinansowanie*. Stwierdzono, że beneficjent dokonał jednokrotnego obrotu środkami wniesionymi w ramach MRPO oraz że *łączna wartość kapitału wniesionego do funduszu powiększonego o przychody osiągnięte dzięki gospodarowaniu środkami funduszu pomniejszonego o zobowiązanie z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych, wyniosła 65.446.602,59 zł, w tym dokonując procentowego podziału całkowitego wkładu wniesionego do funduszu na wkład MRPO i wkład własny Beneficjenta stanowiące odpowiednio 90,09% i 9,91% stwierdzono, iż stan wkładu MRPO na dzień 31.12.2015 wyniósł 58.960.844,27 zł. Wartość umów poręczeń podpisanych z ostatecznymi odbiorcami wyniosła 66.137.645,78 zł. Wartość udzielonych poręczeń proporcjonalnie w stosunku do wartości wypłaconych pożyczek/kredytów wyniosła 55.041.376,15 zł. Uwzględniając proporcję dot. podziału całkowitego kapitału zasilającego fundusz na środki MRPO i wkład własny należy stwierdzić, że w zakresie środków MRPO wartość podpisanych umów poręczeń wyniosła 59.583.405,08 zł (co stanowi 119,17% wykorzystania wkładu MRPO), natomiast w stosunku do wartości wypłaconych pożyczek/kredytów wyniosła 49.586.775,77 zł (co stanowi 99,17% wykorzystania wkładu MRPO). (...) Wartość netto odsetek od rachunku i lokat wygenerowanych od wkładu MRPO, proporcjonalnie wyniosła 8.716.776,60 zł. Odsetki nie zostały jeszcze wykorzystane na cele Funduszu*.

(dowód: akta kontroli str. 238)

W MRFP zaangażowanie kapitału poręczeniowego (rozumianego jako stosunek poręczeń aktywnych do kapitału poręczeniowego) wynosiło 27,4% na początku 2013 r. Na 31 grudnia 2013 r. było to 46,3%, na koniec 2014 r. 77,2%, na 31 grudnia 2015 r. 141,4% i 144,6% na 30 czerwca 2016 r. Jak wyjaśnił Dyrektor w Funduszu na lata 2013-2016 nie było potrzeby określania w dokumentach MRFP maksymalnego mnożnika poręczeniowego w związku

nieprzekroczeniem dwukrotności kapitału poręczeniowego, natomiast najwyższy mnożnik poręczeniowy możliwy do zastosowania w MRFP to mnożnik czterokrotny (wg rekomendacji Związku Banków Polskich), z potencjalną możliwością zwiększenia mnożnika przy reporeczeniu części portfela przez na przykład BGK. Odnosnie do niskiego zaangażowania kapitału w latach 2013-2014 Dyrektor wyjaśnił, że wynikało to z naturalnego rozwoju i budowy portfela poręczeniowego, ponadto od 2013 r. Spółka w sposób znaczący zintensyfikowała działalność.

Kapitał poręczeniowy Funduszu wyniósł na 1 stycznia 2013 r. 77.145,8 tys. zł (w tym 54.864,2 tys. zł ze środków UE). Na 31 grudnia 2014 r. kapitał ten wynosił 81.045,56 tys. zł (w tym 58.283,3 tys. zł środki UE). Stan kapitału na koniec 2015 r. wynosił 77.125,7 tys. zł (w tym 50 000,0 tys. zł ze środków UE). Na 30 czerwca 2016 r. było to 77.376,4 tys. zł (54.363,4 tys. zł z UE).

Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że spadek kapitału na koniec 2015 r. wynika z *jednorazowej transakcji opodatkowania wszystkich przychodów pochodzących ze źródeł funduszy europejskich oraz przeksięgowaniem na fundusze specjalne kwot wynikłych z tej transakcji. Fundusze specjalne zostały uznane w związku z brakiem ostatecznej decyzji, co do losu środków europejskich zarządzanych przez Spółkę. Dzięki temu ewentualny zwrot tych kwot nie będzie wymagał bardzo skomplikowanych operacji na kapitale własnym, np. uchwał walnych zgromadzeń zatwierdzonych przez Sąd Rejestrowy i zgody wierzycieli.*

(dowód: akta kontroli str. 273-276, 351)

W kwestii pozyskiwania kapitału dla powiększenia kapitału poręczeniowego Zarząd MRFP wyjaśnił, że fundusz nie występował bezpośrednio o środki do Komisji Europejskiej w związku z brakiem wystarczających wolnych kapitałów do zaangażowania. Zdaniem Zarządu wnioski wymagałyby współpracy co najmniej trzech funduszy poręczeniowych, tak aby stosowna instytucja pozytywnie oceniła skalę wniosku (możliwości zaangażowanego kapitału i wpływ na rynek), zarazem takie konsorcjum wymagałoby, zdaniem Zarządu, zmian w umowach spółek poręczeniowych.

(dowód: akta kontroli str. 57-59)

Średni koszt udzielenia poręczenia w projekcie realizowanym w ramach MRPO wyniósł 27,9 tys. zł. W latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r. średni koszt udzielenia poręczenia dla MŚP ze środków własnych wyniósł 12,6 tys. zł.

Z kolei proces udzielania poręczeń ze środków MRPO wygenerował w latach 2013-2016 (I połowa) przychody w wysokości: 305,9 tys. zł z tytułu prowizji za udzielenie poręczenia oraz 5.770,0 tys. zł z tytułu odsetek od kwot kapitału poręczeniowego. W przypadku środków własnych przychody te wyniosły 1.778,7 tys. zł i 2.422,2 tys. zł.

(dowód: akta kontroli str. 352-353)

W latach 2013-2016 (I połowa) MRFP udzielał poręczeń do pożyczek udzielanych dla MŚP przez fundusze pożyczkowe. Funduszami tymi były: Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. oraz Stowarzyszenie *Samorządowe Centrum Przedsiębiorczości i Rozwoju* w Suchej Beskidzkiej.

Na 618 poręczeń udzielonych przez MRFP dla MŚP w latach 2013-2015 i w I połowie 2016 r. 221 (35,8%) dotyczyło pożyczek z funduszy pożyczkowych. Wartość udzielonych poręczeń wyniosła 16.247,0 tys. zł, co stanowiło 9,3 % wartości wszystkich poręczeń udzielonych dla MŚP w tym okresie (175.575,1 tys. zł).

(dowód: akta kontroli str. 63-64)

2.2. Sposób przyznawania wsparcia

W oparciu o próbę 35 przypadków udzielenia poręczenia przez MRFP¹⁸ oraz próbę 8 przypadków odmów udzielenia wsparcia¹⁹ ustalono, że weryfikacja wniosków o udzielenie

¹⁸ Skontrolowano proces udzielania w latach 2013-2015 poręczeń o wartości 30.316,4 tys. zł (w tym 23.440,0 tys. zł ze środków MRPO).

¹⁹ Kontrolą objęto odrzucone w latach 2013-2016 (I połowa) wnioski o udzielenie poręczenia na sumę 4.667,5 tys. zł. Były to wszystkie (8) takie przypadki stwierdzone w Spółce.

poręczenia składanych przez przedsiębiorców do Funduszu odbywała się zgodnie z przyjętymi zasadami, określonymi w regulaminach Funduszu.

(dowód: akta kontroli str. 131-184)

Spośród 618 poręczeń udzielonych dla MŚP 14,6% to poręczenia dla przedsiębiorstw produkcyjnych, 48,5% poręczeń udzielono dla przedsiębiorców prowadzących swoją działalność w sektorze usług i transportu, 24,1% - handel, 12,5% - budownictwo oraz 0,3% inne sektory. Wszyscy przedsiębiorcy, którym udzielono poręczeń mieścili się w grupie docelowej funduszu, tj. byli mikro (57,4%), małymi (33,3%) lub średnimi przedsiębiorcami (9,2%).

20,1% udzielonych dla MŚP poręczeń stanowiły poręczenia w wysokości do 50,0 tys. zł, poręczeń od 50,0 do 100,0 tys. zł udzielono 21,7%, poręczeń od 100,0 do 250,0 tys. zł było 26,5%, od 250,0 do 500,0 tys. zł – 16,3% i 15,4% poręczeń powyżej 500,0 tys. zł.

W związku z szeroko określoną grupą docelową Funduszu nie przyjęto definicji startup²⁰ oraz nie analizowano działalności poręczeniowej pod kątem udzielania wsparcia dla tego rodzaju inicjatyw, dla przedsiębiorstw zorientowanych na ochronę środowiska lub na innowacje.

(dowód: akta kontroli str. 350-363)

Z informacji uzyskanych od klientów MRFP wynika, że 27,3% z nich zanim trafiło do Funduszu miało problemy z uzyskaniem kredytu lub pożyczki w banku lub funduszu pożyczkowym, 40,9% z nich nie miało takich problemów, a 31,8% dotychczas nie starało się o takie finansowanie. Wśród przedsiębiorców, którzy nie otrzymali poręczenia w MRFP 33,3% otrzymało kredyt lub pożyczkę w banku (przedstawiono inne zabezpieczenie), 33,3% nie otrzymało kredytu lub pożyczki, a pozostali zrezygnowali z ubiegania się o finansowanie. Najczęstszymi powodami składania wniosków do MRFP o udzielenie poręczenia były: wymóg banku lub funduszu pożyczkowego (31,4%) oraz brak wymaganych zabezpieczeń (17,1%).

(dowód: akta kontroli str. 258-272)

Kwestia podwójnego finansowania (rozumianego jako niedozwolone zrefundowanie lub rozliczenie całkowite lub częściowe danego wydatku dwa razy ze środków wspólnotowych) weryfikowana była przez Fundusz na etapie składania wniosku przez przedsiębiorcę, w oparciu o treść umowy kredytu lub umowy o udzielenie pożyczki przez instytucję finansującą.

(dowód: akta kontroli str. 131-178)

Na podstawie próby 8 przypadków odmowy udzielenia poręczenia ustalono, że głównym powodem odmów był brak decyzji kredytowej banku. Nie stwierdzono, by bezpodstawnie odmówiono udzielenia wsparcia.

(dowód: akta kontroli str. 179-184)

W ramach swojej działalności Fundusz poręczeniowy nie rozważał wejścia kapitałowego w odniesieniu do przedsiębiorstw, w tym pełnienia roli kapitału załóżkowego, ponieważ jak wyjaśnił Dyrektor w Funduszu *zamierzeniem właścicieli spółki była jednorodność produktowa jej działalności*.

(dowód: akta kontroli str. 272-276)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, iż mimo trudności w 2013 r. Fundusz wykazywał pozytywną tendencję wzrostową w zakresie wykorzystania kapitału poręczeniowego. Kapitał ten wzrastał stopniowo, a plany roczne w ujęciu wartościowym były realizowane w latach 2014-2015 na poziomie zbliżonym do 100% lub znacznie przekraczającym 100%. Fundusz pozyskał finansowanie na swoją działalność ze źródła zewnętrznego (MRPO). Ponadto w zakresie sposobu przyznawania wsparcia dla MŚP MRFP działał zgodnie z przyjętymi regulacjami.

²⁰ Np. przedsiębiorstwo w początkowej fazie rozwoju, lub mała firma związana z branżą nowych technologii.

3. Monitoring wykorzystania udzielonego wsparcia oraz dostarczanie informacji o osiągniętych rezultatach

3.1. Monitoring efektów udzielonego wsparcia

Opis stanu
faktycznego

MRFP był zobowiązany do przekazywania sprawozdań obejmujących informacje z zakresu m.in. ilości i wartości udzielanych poręczeń do PARP, a także do MCP na podstawie umowy o dofinansowanie Funduszu ze środków unijnych. Sprawozdanie do MCP obejmowało dane w układzie narastającym i zawierało w swoim wzorze dane na temat liczby utworzonych miejsc pracy przez przedsiębiorców.

Wg stanu na 30 października 2016 r. sprawozdanie w zakresie projektu finansowanego ze środków MRPO obejmowało 145 zawartych umów. W kolumnie *utworzone miejsca pracy* nie wskazano żadnych danych.

Powyższe sprawozdania nie zawierały w swoim wzorze innych kategorii pozwalających na określenie skutków udzielonego wsparcia, takich jak na przykład: utrzymanie się przedsiębiorstwa na rynku, zwiększenie płynności finansowej, zwiększenie przychodów, obrotów lub zysku przedsiębiorców, zmniejszenie ich kosztów, wprowadzenie na rynek nowego produktu lub usługi, czy też zdobycie nowych rynków.

Jak wyjaśnił Dyrektor w Funduszu MRFP monitorował rzeczywiste rezultaty udzielanego wsparcia dla MŚP na etapie przygotowywania i opracowywania aplikacji poręczeniowej, pozyskując deklaratywne informacje o planowanym wzroście zatrudnienia w przedsiębiorstwie. Nie stwierdzono, by na bazie informacji zawartych w poszczególnych wnioskach o udzielenie poręczenia sporządzano statystyki lub raporty w powyższym zakresie.

Na próbie 35 udzielonych poręczeń wykazano, że w umowach o wsparcie ze środków MRPO zawierano uprawnienie dla MCP do badania efektów wsparcia, a przypadku wsparcia ze środków własnych uprawnienie takie przenoszono na PARP.

(dowód: akta kontroli str. 131-178, 246-257, 273-276)

Stosownie do informacji uzyskanych od 20 klientów Funduszu, zgodnie z deklarowanymi danymi, efektem udzielonego wsparcia było utworzenie 339 miejsc pracy (niezależnie od formy zatrudnienia)²¹. Informację tę zweryfikowano na podstawie danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ZUS). Stwierdzono, że w okresie od uzyskania poręczenia w MRFP do 30 czerwca 2016 r. w powyższej próbie przedsiębiorców przybyło 130 miejsc pracy (w tym 127 na umowę o pracę i 3 na umowę zlecenie)²². Jednakże wg informacji ZUS w odniesieniu do wszystkich 35 przypadków przedsiębiorców, dla których udzielenie poręczenia było przedmiotem kontroli NIK, wystąpił spadek liczby zatrudnionych o 14 osób²³. Z kolei w próbie przedsiębiorców, którym odmówiono wsparcia, wg ich deklaracji liczba miejsc pracy spadła o 130, a wg ZUS o 132.

Z punktu widzenia efektów finansowych, wśród przedsiębiorców, którzy otrzymali poręczenie w MRFP 25,0% odnotowało spadek przychodów, 50,0% zadeklarowało wzrost przychodów, a pozostali nie przedstawili takiej informacji. W grupie podmiotów, którym odmówiono wsparcia wszyscy ankietowani odnotowali spadek przychodów i zysków lub nie podali takich danych.

Wśród 35 przedsiębiorców, którym fundusz udzielił poręczenia na rynku nie przetrwało dwóch (0,6%). Natomiast w próbie 8 przedsiębiorstw, którym odmówiono wsparcia na koniec września 2016 r. przetrwało 7 podmiotów, a jeden (14,3%) znajdował się w upadłości układowej.

(dowód: akta kontroli str. 131-184, 258-272)

²¹ W 11 przedsiębiorstwach odnotowano wzrost o łącznie 389 miejsc pracy, w 4 spadek o 50 miejsc pracy.

²² Wzrost o 155 miejsca pracy w 9 przedsiębiorstwach i spadek o 25 w 5 przedsiębiorstwach.

²³ Wzrost o 166 miejsc pracy w 13 przedsiębiorstwach i spadek w 12 o 180 miejsc pracy.

3.2. Stratowość udzielonego wsparcia oraz skuteczność windykacji niespłaconych zobowiązań

Stratowość kształtowała się w Funduszu na zerowym poziomie, ponieważ Fundusz, co do zasady, nie przewidywał możliwości umorzenia przedsiębiorcy całości lub części kapitału oraz nie wystąpił przypadek, by sąd wydał wyrok o bezskuteczności postępowania windykacyjnego wobec jakiegokolwiek przedsiębiorcy.

Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że organy Funduszu w ramach potencjalnej ugody z przedsiębiorcą na zasadach ogólnych miały uprawnienie do umorzenia części odsetek.

Udział kapitału przeterminowanego do przekazanego wsparcia dla poręczeń ze środków MRPO kształtował się w poszczególnych latach badanego okresu w przedziale od 0,0 do 0,3%. W przypadku środków własnych było to od 1,0 do 1,5%.

Ściągalność wypłaconych poręczeń wg stanu na 30 czerwca 2016 r. wynosiła (w odniesieniu do wartości poręczeń): 0,0% w zakresie MRPO (dotyczyło to czterech poręczeń na sumę 276,4 tys. zł) oraz 2,3% w przypadku poręczeń ze środków własnych dla MŚP (wyegzekwowano 37,7 tys. zł z tytułu 17 wypłaconych poręczeń na sumę 1.653,8 tys. zł).

(dowód: akta kontroli str. 62, 273-276, 350-363)

W zakresie postępowania windykacyjnego działania prowadzone były przez kancelarię prawną oraz wspierane przez pracowników MRFP. W każdym przypadku fundusz dążył do zawarcia ugody. Na 19 zbadanych przypadków prowadzonej windykacji tylko w dwóch przypadkach doprowadzono do ugody. Najczęstszymi przyczynami zaprzestania spłaty rat kredytu lub pożyczki poręczanych przez MRFP (co skutkowało wypłatą poręczeń) było ryzyko rynkowe, utrata płynności i brak płatności ze strony kontrahentów przedsiębiorcy.

Ponadto w sprawie przyczyn zaprzestania spłaty rat przez poręczeniobiorców Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że *wspólnie z pożyczkodawcą (Stowarzyszenie Sucha Beskidzka) analizowaliśmy przyczyny podwyższonego ryzyka w zakresie grupy pożyczek, w których występowały upomnienia o nieterminowej spłacie. Z podwyższonym ryzykiem wiązały się na przykład pożyczki udzielane dla przedsiębiorców, których siedziba znajdowała się poza bezpośrednim terenem działania pożyczkodawcy. Występowała tam ponadnormatywna ilość wątpliwych pożyczek. Nie sporządzane były pisemne analizy tego rodzaju.*

Odsetki pobierane w związku z nieterminową spłatą zobowiązań ustalane były na poziomie odsetek ustawowych. Jak poinformowała Główna Księgowa Funduszu *odsetki od należności z tytułu wypłaconych poręczeń ujmowane są w księgach rachunkowych Spółki po ich otrzymaniu.*

(dowód: akta kontroli str. 273-276, 388)

3.3. Zmniejszanie luki finansowej

Dyrektor w Funduszu wyjaśnił, że nie posiada wiedzy, czy współpracujące z MRFP instytucje finansowe wprowadzają do BIK informacje o terminowej spłacie zobowiązania, budując w ten sposób historię kredytową klientów. Dodał także, że *nie zobowiązaliśmy tych instytucji do takiego działania, gdyż posługujemy się wystandaryzowanym wzorem umowy o współpracy z instytucjami finansowymi, zatwierdzoną przez: BGK, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, PARP, MCP, Województwo Małopolskie.*

Na podstawie informacji z dziewięciu banków współpracujących z MRFP ustalono, że tylko jeden z nich (11%) tworzył historię kredytową klientów za pośrednictwem BIK.

(dowód: akta kontroli str. 68, 273-276)

MRFP nie prowadził analiz pod kątem przyczyn powrotów przedsiębiorców w celu uzyskania kolejnego poręczenia.

Jak ustalono w okresie od 1 stycznia 2013 r. do 30 czerwca 2016 r. udzielono poręczeń dla 369 przedsiębiorców, w tym w ramach MRPO i środków własnych MRFP. Wśród mikro, małych i średnich przedsiębiorstw 14 przedsiębiorców uzyskało trzy lub więcej poręczenia, co stanowiło 3,8 % wszystkich klientów (MŚP). Ponadto stwierdzono, że najczęstszą

przyczyną powrotów przedsiębiorców były: chęć poczynienia nowych lub kontynuowania inwestycji oraz pozyskanie środków na zwiększenie obrotów przedsiębiorstwa.

(dowód: akta kontroli str. 60-61, 273)

3.4. Bariery w działalności funduszu poręczeniowego

Jak wyjaśnili Prezes i Z-ca Prezesa Zarządu MRFP, barierą prawną stanowiącą przeszkodę w rozwoju Funduszu był brak podstaw prawnych do planowania dalszej działalności po zakończeniu realizacji projektu MRPO. Ponadto zwrócili uwagę na fakt, że państwowy Bank Gospodarstwa Krajowego jest dla Funduszu dominującym konkurentem na rynku poręczeniowym (nie ma podstaw do segmentacji rynku pomiędzy interwencje państwa, a fundusze poręczeniowe). W kwestii obowiązków sprawozdawczych Zarząd wyjaśnił, że obowiązki te w umiarkowany sposób obciążają spółkę oraz że *sprawozdania przygotowywane są dla PARP, BGK, GUS oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego (Nadzór Właścicielski) – widać ewidentnie różne jednostki centralne, dla których adresowane są sprawozdania, mających różne wzory i wymagania sprawozdawcze. Scalenie i opracowanie jednego modelu sprawozdawczego byłoby rozwiązaniem, które znacznie usprawniłoby pracę w powyższym zakresie.*

Ponadto Dyrektor w Funduszu odnośnie podatku dochodowego dotyczącego środków UE wyjaśnił, że był to problem techniczno-finansowy oraz planistyczny długookresowo oraz że był przedmiotem zapytań do Ministra Finansów. Fundusz posiada indywidualną interpretację podatkową w tej kwestii, gdzie podatek został określony jako należny Skarbowi Państwa i jest wydatkiem kwalifikowanym.

(dowód: akta kontroli str. 57-59, 273-276, 364-368)

Ocena częściowa

Fundusz zabezpieczył, poprzez stosowne zapisy w umowach o udzielenie poręczenia, możliwość prowadzenia przez PARP i MCP działań w zakresie monitoringu wykorzystania udzielonego wsparcia. Zbadane przez NIK efekty wsparcia przedsiębiorców wskazują jednoznacznie na lepsze efekty w zakresie tworzenia lub utrzymania miejsc pracy wśród tych, którzy wsparcie otrzymali. Ponadto większy odsetek tych podmiotów zdołał przetrwać na rynku (w porównaniu do przedsiębiorstw, które nie uzyskały poręczeń Funduszu). W przypadku trudności przedsiębiorców ze spłatą zobowiązania fundusz podejmował działania pozawindykacyjne mające na celu ułatwienie spłaty i zachowanie szansy powrotu na rynek.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁴ kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Krakowie.

W związku z nie stwierdzeniem nieprawidłowości w zakresie objętym kontrolą Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje wniosków pokontrolnych i nie oczekuje od Prezesa Zarządu odpowiedzi na niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Kraków, dnia 9 grudnia 2016 r.

Kontroler

Janusz Klimek
Specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Krakowie

z up.

Jan Kosiniak
Wicedyrektor

²⁴ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096 oraz z 2016 r., poz. 677.